

Paintings of Ko Lae Boat: Fisherman's Way of Life and Beliefs in Narathiwat ลวดลายเรือกอและ: วิถีชีวิตและความเชื่อของชาวประมง ในจังหวัดนราธิวาส

Jirachaya Jeawkok^{1*} Somrudee Saguankaew¹ and Thanidaphat Saengthong¹
จิรัชยา เจียวก๊ก^{1*} สมฤดี สงวนแก้ว¹ และ ธาณิดาพัทธ์ แสงทอง¹

¹Faculty of Humanities and Social Sciences, Prince of Songkla University

¹คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

*Corresponding Author, E-mail: jirachaya.j@psu.ac.th

Article Info

■ Received: May 29, 2023

■ Revised: September 23, 2023

■ Accepted: November 16, 2023

■ Available online: April 22, 2024

Abstract

This qualitative research aims to elucidate the correlation between the beliefs and lifestyle practices of fishermen, as depicted through the Ko Lae boat painting patterns in Narathiwat Province. The study involved 15 key informants, comprising Ko Lae boat makers, painters, and fishermen who own Ko Lae boats. Utilizing semi-structured interviews and group discussions, the research explored the fishermen's beliefs and way of life as depicted in Ko Lae boat paintings. Content analysis was employed to analyze the gathered data. The findings of the study revealed two main points: 1) the beliefs and lifestyle of fishermen are intricately intertwined with the design of the Ko Lae boat, rooted in local myths and traditions passed down through generations. For example, myths such as Burongsingo, Khakhasura, and singing birds illustrate a strong connection to fishing activities, reflecting the community's way of life depicted in Ko Lae boat art. 2) The design of Ko Lae boat paintings reflects the fishermen's beliefs and cultural clashes within the community, influenced by local tales, beliefs, and environmental surroundings. The diverse sea-based cultures impact the creation of aesthetically pleasing designs by Ko Lae boat painters, infused with passion and concealed with convictions, spirit, and originality. These patterns embody regional expertise and the community's way of life.

Keywords: Belief, Fishermen, Ko Lae Boat, Paintings, Way of life

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพมีวัตถุประสงค์เพื่ออธิบายความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อและวิถีชีวิตของชาวประมงผ่านลวดลายจิตรกรรมเรือกอลและในจังหวัดนราธิวาส โดยกำหนดผู้ให้ข้อมูลเป็นช่างทำเรือกอลและช่างเขียนลายเรือกอลและ ชาวประมงที่ใช้เรือกอลและ จำนวน 15 คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง และแนวคำถามในการสนทนากลุ่ม ในประเด็นความเชื่อและวิถีชีวิตของชาวประมงผ่านลวดลายจิตรกรรมเรือกอลและ วิเคราะห์ข้อมูลโดยวิเคราะห์เชิงเนื้อหา ซึ่งผลการวิจัยพบว่า 1) ความเชื่อและวิถีชีวิตของชาวประมงที่มีต่อลวดลายเรือกอลและ เป็นความเชื่อที่มาจากเรื่องเล่าและตำนานต่าง ๆ ที่มีการส่งต่อจากรุ่นสู่รุ่นในชุมชนอย่างเรื่องของนกบูหรังซึ่ง นกเขาเขาะซุร นกปักสิงห์ มีสัญญาณในการดำน้ำหาปลาที่เก่ง ล้วนแล้วแต่มีความสัมพันธ์กับคนในพื้นที่กระทั่งเรื่องราวต่าง ๆ ได้ซึมซับอยู่ภายใต้วิถีการดำรงชีวิต อันสะท้อนสู่ลวดลายจิตรกรรมเรือกอลและ 2) ความสัมพันธ์ของลวดลายจิตรกรรมเรือกอลและผ่านความเชื่อของชาวประมง จากตำนานความเชื่อและเรื่องเล่าของคนในชุมชนประกอบกับพื้นที่ในชุมชนเป็นพื้นที่แห่งการปะทะสังสรรค์ทางวัฒนธรรม ส่งผลต่อการดำเนินวิถีชีวิตที่มีทะเลเป็นต้นทุนภายใต้วัฒนธรรมอันหลากหลาย กระทั่งเกิดเป็นลวดลายอันวิจิตรจากจิตวิญญาณผู้เป็นศิลปิน สู่การบรรจงลงบนผนังเรืออันประจักษ์ตลอดลำเรือกอลและ ทั้งนี้ลวดลายต่าง ๆ แผงไปด้วยความเชื่อ จิตวิญญาณ ความคิดสร้างสรรค์ที่สะท้อนภูมิปัญญาท้องถิ่นและวิถีชีวิตของคนในชุมชน

คำสำคัญ: ความเชื่อ, ชาวประมง, เรือกอลและ, ลวดลาย, วิถีชีวิต

บทนำ

ครั้นตั้งแต่อดีตกาลครั้งนานนับจากมนุษย์คนแรกสู่คนสุดท้าย เมื่อขึ้นชื่อว่ามนุษย์ฉันใด การเกิดปฏิสัมพันธ์ย่อมเกิดขึ้นฉันนั้น เมื่อใดที่มนุษย์อยู่รวมกันเป็นหมู่คณะ จักย่อมมีการสร้างกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ขึ้น เพื่อการอยู่ร่วมกันโดยปราศจากความขัดแย้งใด ๆ กระทั่งเกิดเป็นค่านิยม ขนบธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรมขึ้นเพื่อเป็นบรรทัดฐานในการอยู่ร่วมกันในสังคม วัฒนธรรมสัตว์สังคมจึงมีความแตกต่างจากสัตว์ทั่วไปโดยสิ้นเชิง ก็เพราะว่าสิ่งที่สัตว์เดรัจฉานการทำถือเป็นสัญชาตญาณ มิใช่การเรียนรู้แต่อย่างใด (Piromkaew, 2001) จากวัฒนธรรมโดยทั่วไป ผู้วัฒนธรรมที่เกิดขึ้นอย่างล้นหลามในแต่ละกลุ่มชน แต่ทั้งสิ้นล้วนถูกจัดให้อยู่ภายใต้วัฒนธรรม 2 ประเภทหลัก ๆ ดังนี้ 1) วัฒนธรรมที่ไม่เป็นวัตถุ เช่น แนวคิด ค่านิยม อุดมการณ์ ภาษา ความเชื่อ หรือแม้กระทั่งแบบแผนในการใช้ชีวิต ซึ่งมีลักษณะเป็นนามธรรมที่ไม่สามารถมองเห็นหรือจับต้องได้ 2) วัฒนธรรมที่เป็นวัตถุ เช่น สิ่งก่อสร้าง อาคารบ้านเรือน หรือสิ่งของต่าง ๆ ที่สามารถจับต้องได้ อย่างวัฒนธรรมทางวัตถุในประเทศไทยที่ยังคงมีให้เห็นในปัจจุบันและยังคงชูความโดดเด่น แลยังมีอัตลักษณ์สะท้อนสภาพพื้นที่ที่แตกต่างกันออกไป ทั้งนี้เนื่องด้วยกับสภาพแวดล้อมของแต่ละพื้นที่ที่เอื้อต่อการเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรม

อย่างในปัจจุบันวัฒนธรรมแต่ละภาคของไทยยังคงชูความโดดเด่นอย่างเห็นได้ชัด อาทิเช่น ภาคเหนือมีพื้นที่ติดกับประเทศพม่า ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีพื้นที่ติดกับประเทศลาว ภาคตะวันออกมีพื้นที่ติดกับประเทศกัมพูชา และภาคใต้มีพื้นที่ติดกับประเทศมาเลเซีย ซึ่งการมีเขตแดนที่ติดต่อกันมักจะสามารสะท้อนถึงวัฒนธรรมที่มีความเกี่ยวพันกับประเทศนั้น ๆ อย่างวัฒนธรรมด้านอาหาร ประเพณี การแต่งกาย โบราณสถาน หรือแม้กระทั่งวัตถุต่าง ๆ โดยเฉพาะทางภาคใต้ของไทยที่แตกต่างจากภาคอื่น ๆ คือมีพื้นที่ติดกับทะเล ซึ่งในอดีตมีเรือสินค้าจากจีน อินโดนีเซีย มาเลเซีย ผ่านมาเทียบท่าบริเวณแหลมมลายูเพื่อทำการแลกเปลี่ยนสินค้า จากผู้คนหลายชนชาติจึงเกิดการปะทะสังสรรค์ทางวัฒนธรรมขึ้น (Srisatjang, 1990) สุ่มรดกความงดงามด้านวัฒนธรรมอย่างเห็นได้ชัดคือ “เรือกอและ” ที่มีการผสมผสานวัฒนธรรมไทย จีน มาเลเซีย และอินโดนีเซียเข้าด้วยกัน โดยมีลวดลายปรากฏตลอดลำเรืออย่างเห็นได้ชัด ในปัจจุบันเรือกอและได้กลายเป็นสัญลักษณ์หนึ่งของจังหวัดนราธิวาส เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีเรือกอและเยอะที่สุดในภาคใต้ของไทย และส่วนใหญ่จะอยู่ในชุมชนบ้านทอน ตำบลโคกเคียน และชุมชนบาละฮิล ตำบลบางนาค อำเภอเมือง ทั้งนี้ในแต่ละชุมชนจะมีจุดเด่นที่แตกต่างกันออกไปอย่างชุมชนบ้านทอน จะมีจุดเด่นด้านการต่อเรือและการเขียนลายเรือจากช่างฝีมือที่เต็มเปี่ยมไปด้วยประสบการณ์และจิตวิญญาณ ชุมชนบาละฮิลมีจุดเด่นด้านการทำประมงด้วยเรือกอและที่สะท้อนถึงวิถีการดำรงชีวิตของชาวเลแหลมมลายูที่ใช้เรือกอและเป็นพาหนะในการทำมาหากิน

ดังนั้น เมื่อความแตกต่างทางชาติพันธุ์มีการรวมกลุ่มกัน ก็จะทำให้เกิดการกลืนกลายทางวัฒนธรรม จากวัฒนธรรมชนกลุ่มน้อยเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมชนหมู่มากอย่างเห็นได้ชัดทุกภูมิภาคของไทย สู่การปะทะสังสรรค์ทางวัฒนธรรมท่ามกลางความหลากหลายทางชาติพันธุ์บริเวณแหลมมลายู กระทั่งเกิดเป็นวัฒนธรรมทางวัตถุที่งดงาม ทีมผู้วิจัยจึงได้ลงพื้นที่ศึกษาชุมชนบ้านทอน ตำบลโคกเคียน และชุมชนบาละฮิล ตำบลบางนาค ในประเด็นความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อและวิถีชีวิตผ่านลวดลายจิตรกรรมเรือกอและในจังหวัดนราธิวาส และวัฒนธรรมในชุมชนที่ยังคงยึดถือปฏิบัติอันเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นชาวเลแหลมมลายู ซึ่งจะทำให้ชนรุ่นหลังเข้าใจวิถีชีวิตชาวประมงผ่านลวดลายจิตรกรรมเรือกอและ รวมถึงตระหนักในการรักษาต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่ออธิบายความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อและวิถีชีวิตชาวประมงผ่านลวดลายจิตรกรรมเรือกอและในจังหวัดนราธิวาส

การทบทวนวรรณกรรม

1. แนวคิดเกี่ยวกับอัตลักษณ์

อัตลักษณ์ไม่ใช่สิ่งที่มีอยู่แต่เดิมในธรรมชาติหรือไม่สามารถเกิดขึ้นได้ตามธรรมชาติ เว้นแต่จะเป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นจากกลุ่มคนหรือก่อตัวขึ้นจากการปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไป ที่เรียกว่ากลุ่มคนหรือสังคม โดยมีคุณสมบัติเฉพาะที่สามารถสะท้อนถึงความแตกต่างที่มีความโดดเด่นจากสิ่งอื่น ๆ ที่ปกติทั่วไป ซึ่งสามารถใช้เป็นเครื่องรักษาหรือตีตราบุคคลแต่ละคนให้มีความเป็นตัวตนของตนเองอย่างแท้จริงหรืออาจจะนำมาใช้กับสิ่งของกลุ่มคน ชุมชน สังคม ประเทศ เป็นต้น โดยอัตลักษณ์จะมีความเป็นเอกภาพหรืออาจจะมีความมากกว่าหนึ่งอัตลักษณ์ภายในชุมชนหรือสังคมนั้น ๆ เพราะเนื่องจากอัตลักษณ์สามารถเกิดการเปลี่ยนแปลงได้จากบริบทของสังคม จึงไม่มีความจำเป็นใด ๆ ที่จะบอกว่าอัตลักษณ์มีเพียงหนึ่งเดียว แต่จะมีความแตกต่างและโดดเด่นในตัวของมัน (Niyomrat, 2011; Jenkins, 2004)

2. แนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อ

ความเชื่อนั้นเป็นการยอมรับในจิตสำนึกของมนุษย์ต่อสิ่งเหนือธรรมชาติ การปฏิบัติสืบทอดกันมาจนเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งของมนุษย์ สิ่งที่เราควรทำหรือไม่ควรทำ ยึดมั่นในสิ่งที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานความคิดหรือความศรัทธา และให้ความเคารพด้วยความเลื่อมใส แล้วจึงคิดสร้างความเชื่อขึ้นมาเพื่อให้เป็นที่พึ่งทางใจไม่จำเป็นต้องตรงตามหลักเหตุผลและหลักวิทยาศาสตร์ ทั้งนี้เป็นปัจจัยที่ทำให้คนแสดงพฤติกรรมตามความเชื่อบุคคลมีความมั่นใจไว้วางใจ พร้อมที่จะปฏิบัติตามสิ่งใดสิ่งหนึ่งและมีการถ่ายทอดให้บุคคลอื่นได้ทราบ การยอมรับในอำนาจเร้นลับอื่น ๆ ไม่ต้องมีเหตุผลใด ๆ รองรับก็ได้ (Comin, 1996 ; Srisatjang, 1990)

3. แนวคิดเกี่ยวกับวิถีชีวิต

วิถีชีวิต คือการกระทำตามวิธีการ แนวทาง แบบแผนในการดำเนินชีวิตและการดำรงชีวิตของผู้คนในสังคมนั้น ๆ ได้มีการประกอบอาชีพทำมาหากินตามสภาพแวดล้อมที่มีการปักหลักตั้งฐานอาศัยอยู่อย่างต่อเนื่องจนกระทั่งติดเป็นนิสัย เกิดเป็นความผูกพันกันและมีกฎระเบียบขึ้น ซึ่งเป็นตัวสะท้อนทัศนคติและวัฒนธรรมของบุคคลหรือกลุ่มคน เนื่องจากวิถีชีวิตของมนุษย์ในสังคมถูกกำหนดโดยวัฒนธรรมและรากเหง้าของมนุษย์ ทั้งนี้ไม่ว่าจะเป็นวิถีชีวิตของชนกลุ่มใดหรือสังคมใด ๆ ก็ตามแต่ จะมีวิถีชีวิตที่เป็นลักษณะของตนเอง จึงไม่ถือว่าวัฒนธรรมของใครสูงหรือต่ำกว่า ลำหลังหรือป่าเถื่อนกว่าอีกวัฒนธรรมหนึ่ง (Khantikul, 2009; Supap, 1998; Natsupha, 1997)

4. แนวคิดเกี่ยวกับทุนทางสังคม

ทุนทางสังคมเป็นสิ่งที่มียู่แล้วในสังคม และถูกนำมาใช้ในมิติที่หลากหลาย ซึ่งมีทั้งมิติที่กว้างขวางครอบคลุมในสิ่งที่ป็นรูปธรรม ได้แก่ เรื่องของทรัพยากรธรรมชาติและมิติที่เป็นนามธรรม อันได้แก่ เรื่องของวัฒนธรรม ความรู้ สติปัญญา และจิตใจ การมีอยู่ของทุนทางสังคมในชุมชนนั้นอาจจะดูได้จากสถิติตัวเลขที่แสดงถึงคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชน ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจสังคม การเมือง หรือ สิ่งแวดล้อม หรือการเติบโตเข้มแข็งของเครือข่ายทางสังคม มีความเชื่อว่าทุนทางสังคมสามารถก่อให้เกิดพลัง เพื่อใช้ขับเคลื่อนชุมชนให้สามารถพัฒนาไปสู่ความเข้มแข็งได้ (Trakulwaranon, 2009; Romratanaphan, 2005; Office of the National Cultural Commission, 1997)

วิธีการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ ดำเนินการวิจัยตั้งแต่เดือนธันวาคม 2564 - เดือนตุลาคม 2565 มีวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ผู้ให้ข้อมูลหลัก ผู้ให้ข้อมูลหลักใช้วิธีการเลือกแบบเฉพาะเจาะจง จำนวนทั้งสิ้น 15 คน โดยมีเกณฑ์ในการคัดเลือก คือ เป็นผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญ สามารถบอกเล่าถึงเรื่องราวและประสบการณ์ที่ตรงต่อวัตถุประสงค์ได้เป็นอย่างดีแบ่งเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ 1) ช่างทำเรือกอลและ และช่างเขียนลายเรือ จำนวน 4 คน และ 2) ชาวประมงที่ใช้เรือกอลและจำนวน 11 คน

2. เครื่องมือในการวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง แนวคำถามในการสนทนากลุ่ม ซึ่งสร้างตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ภายใต้กรอบแนวคิดอัตลักษณ์ความเชื่อและวิถีชีวิต แนวคิดทุนทางสังคม

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

3.1 ติดต่อประสานงานผู้ที่สามารถให้ข้อมูล และทำการขออนุญาตเข้าไปเพื่อเก็บข้อมูลในพื้นที่ และสอบถามข้อมูลเบื้องต้น

3.2 ศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นกรอบในการออกแบบการวิจัย การกำหนดข้อคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์หรือเป็นโจทย์ในการสังเกตการณ์และศึกษาเปรียบเทียบปรากฏการณ์ที่พบโดยตนเองกับงานวิจัยอื่น ๆ ว่าเป็นไปในทิศทางเดียวกันหรือไม่

3.3 ลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลภาคสนาม โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์ และ วิธีการสังเกตการณ์ ซึ่งแต่ละวิธีการมีรายละเอียด ดังนี้ 1) การสัมภาษณ์เชิงลึก โดยใช้ข้อคำถามที่กำหนดในแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง ในการสัมภาษณ์ทั้งแบบเป็นทางการ ทั้งยังใช้การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ โดยผู้วิจัยได้เตรียมข้อคำถามแบบกว้าง ๆ มาล่วงหน้า แบบไม่จำกัดคำตอบในการพูดคุยร่วมกัน โดยมีประเด็นอื่น ๆ นอกเหนือจากประเด็นคำถาม และ 2) การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดโจทย์ในการสังเกตการณ์ไว้ล่วงหน้า เพื่อช่วยให้เข้าใจปรากฏการณ์ที่พบในระหว่างภาคสนาม ทั้งนี้ ผู้วิจัยจะนำข้อมูลทั้งที่ได้จากการบันทึกข้อมูล การถอดเทปสัมภาษณ์ จัดหมวดหมู่ข้อมูลตามคำถามการวิจัยที่ตั้งไว้ และจะตรวจสอบดูอีกครั้งหนึ่งว่าข้อมูลที่ได้มามีครบถ้วนเพียงพอและเหมาะสมต่อการนำไปวิเคราะห์ในขั้นตอนต่อไป

3.5 นำข้อมูลมาวิเคราะห์ เขียนสรุป และนำเสนอข้อมูลเชิงพรรณนา

4. การตรวจสอบและการวิเคราะห์ข้อมูล หลังจากการรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ทำการตรวจสอบข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูลแบบสามเส้า ได้แก่ 1) ด้านข้อมูล โดยพิจารณาแหล่งเวลา แหล่งสถานที่ และแหล่งบุคคลที่แตกต่างกัน กล่าวคือ ถ้าข้อมูลต่างเวลากันจะเหมือนกันหรือไม่ ถ้าข้อมูลต่างสถานที่จะเหมือนกันหรือไม่ และถ้าบุคคลผู้ให้ข้อมูลเปลี่ยนไปข้อมูลจะเหมือนเดิมหรือไม่ 2) ด้านผู้วิจัย โดยการเปลี่ยนตัวผู้สังเกต หรือสัมภาษณ์ และ 3) ด้านวิธีรวบรวมข้อมูล โดยใช้วิธีเก็บรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ เพื่อรวบรวมข้อมูลเรื่องเดียวกัน เช่น ใช้วิธีสังเกต ควบคู่ไปกับการซักถาม แล้ววิเคราะห์เนื้อหาเปรียบเทียบกับกรอบแนวคิดเชิงทฤษฎี การใช้งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งวรรณกรรมต่าง ๆ มาอ้างอิง เพื่อนำมาเสนอข้อมูลเชิงพรรณนา ให้สอดคล้องกับประเด็นต่าง ๆ ที่ได้นำเสนอทั้งหมด

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยเรื่องและ: ทุนทางวัฒนธรรมสะท้อนวิถีแหลมมลายูไทย สามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

ความเชื่อและวิถีชีวิตของชาวประมง

ความเชื่อเป็นส่วนหนึ่งของความเป็นมนุษย์ มนุษย์ต่างมีความสัมพันธ์กับความเชื่อ การกระทำสิ่งใดย่อมมีความเชื่อปะปนอยู่เสมอ เพราะความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติย่อมมีอิทธิพลต่อชีวิตมนุษย์ ความเชื่อจึงกลายเป็นความคิด ความเข้าใจและการยอมรับนับถือ การเชื่อมั่นในสิ่งหนึ่งสิ่งใดโดยไม่ต้องมีเหตุผลใดมาสนับสนุนหรือพิสูจน์ เมื่อคนในชุมชนมีความเชื่อในสิ่งที่มีอำนาจเหนือมนุษย์ไม่รูปแบบใดก็รูปแบบหนึ่ง แม้ความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ก็เช่นกัน ความเชื่อในภูตผีปิศาจเป็นความเชื่อในสิ่งที่มีอำนาจเหนือมนุษย์ อย่างความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับเรืออกและเช่น ความเชื่อเกี่ยวกับจางิง ความเชื่อเกี่ยวกับแม่ย่านาง ความเชื่อเกี่ยวกับการทำประมง ความเชื่อเกี่ยวกับดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ ดวงดาวที่บอกทิศทางเปรียบเสมือนเข็มทิศ ความเชื่อเกี่ยวกับลวดลายจิตรกรรม อาทิ รูปนกกุหรังซึ่งอนกมาเขาะชูรอ รูปนกอินทรีย ลายมังกร หรือลวดลายที่มีสีสันฉูดฉาดและมีภาพสัตว์ที่น่าเกรงขาม เป็นต้นอย่างความเชื่อเกี่ยวกับจางิง จางิงเป็นส่วนที่ตั้งอยู่บริเวณหัวเรือปรากฏให้เห็นและเด่นชัดในทุกลำเรือ ซึ่งเป็นความเชื่อของชาวประมงในอดีต

“...หัวเรือเป็นส่วนที่นำทางไปหาปลา เมื่อได้ปลาเยอะก็จะมีการตั้งดอกไม้บริเวณหัวเรือ เพื่อเป็นการขอบคุณเรือหรือเพื่อเป็นการสร้างขวัญและกำลังใจให้กับตนเอง...” (Chewo, August 7, 2022)

ภาพ 1 แสดงजापिंग
ที่มา: ผู้เขียน

ซึ่งความเชื่อเหล่านี้ได้สอดคล้องกับความเชื่อเกี่ยวกับแม่น้ำนาง เป็นความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในลักษณะของสัมภเวสี บ้างก็มีลักษณะเป็นผู้หญิงหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มองไม่เห็น มีอิทธิพลต่อความเชื่อด้านจิตใจของชาวประมงพื้นบ้าน ทำหน้าที่คอยปกป้องคุ้มครองเจ้าของเรือ

“...เรือกอลและทุกลำจะมีแม่น้ำนางประทับอยู่ สืบเนื่องจากไม้ที่ถูกโคนเพื่อนำมาทำเป็นเรือ เดิมทีมีแม่น้ำนางสถิตอยู่ก่อนแล้ว เมื่อนำไม้มาแปรรูปเพื่อใช้ทำเรือแม่น้ำนางก็ยังคงตามมาสถิตอยู่ในเรือลำนั้นด้วยเช่นกัน จึงมีการนำผ้า 7 สีมาผูกบริเวณหัวเรือพร้อมทั้งพวงมาลัยดอกไม้สดมาแขวนเพื่อการเคารพเพราะตามความเชื่อแม่น้ำนางจะประทับอยู่ที่บริเวณหัวเรือ สามารถนำพาความโชคดีหรือความหายนะมาให้ได้หากแสดงพฤติกรรมลบหลู่ เช่น เหยียบ นั่ง ตะ ข้าม หรือยื่นค้ำ หากฝ่าฝืนจะได้รับความเดือดร้อนจากเคราะห์ร้าย...” (Uma, August 7, 2022)

ภาพ 2 แสดงลวดลายจิตรกรรมที่มาจากเรื่องเล่า ตำนานและความเชื่อ
ที่มา: ผู้เขียน

นอกจากนี้ยังมีความเชื่อเกี่ยวกับลวดลายจิตรกรรมเรือกอลและ อย่างรูปนกกุหรังซึ่ง นกเขาเขาะซุรอรูปนกอินทรี ลายมังกร หรือลวดลายที่มีสีสันฉูดฉาดและมีภาพสัตว์ที่น่าเกรงขาม เป็นต้น ความเชื่อเกี่ยวกับรูปนกกุหรังซึ่ง เรื่องเล่าจากรุ่นสู่รุ่นของชาวประมงท่านหนึ่งได้เล่าว่า

“...ครั้งหนึ่งในขณะที่ได้ออกเรือหาปลาในทะเล เกิดเห็นนกบูหรังซึ่งโผล่ขึ้นมาจากน้ำแล้วมาเกาะบริเวณหัวเรือ สังเกตเห็นปากของนกกำลังคาบปลา จึงมีความเชื่อกันว่าหากบริเวณลำเรือมีรูปนกบูหรังซึ่งจะทำให้หาปลาเก่งเหมือนนกบูหรังซึ่ง...” (Jemae, August 7, 2022)

ความเชื่อเกี่ยวกับรูปนกอินทรี นกอินทรีเสมือนนกตัวหนึ่งซึ่งเป็นนกในตำนาน โดยทั่วไปเรียกว่า บูหรัง เรดอ ตรงกับครุฑในนิยาย แต่ภาพนกอินทรีแสดงให้เห็นถึงความเป็นยุคสมัยใหม่ เชื่อกันว่ามีสายตาที่แหลมคม และมีความกล้าหาญ ไม่เกรงกลัวต่อภัยอันตราย รูปนกปักสิงห์ เป็นนกที่จับปลาเก่งมีการดัดแปลงรายละเอียดเพื่อให้แตกต่างกับนกบูหรังซึ่ง โดยการใส่เกล็ดใส่ลายมังกร มีความเชื่อกันว่าจะทำให้หาปลาได้เยอะขึ้น การมีสีสันทดลลายเรือที่ฉูดฉาดและมีภาพสัตว์ที่น่าเกรงขาม โดยเชื่อกันว่าเพื่อการสร้างขวัญกำลังใจให้กับชาวประมงยามออกทะเลในช่วงเวลาที่ต้องฝ่าคลื่นลมแรง จากความเชื่อในเรื่องราวเกี่ยวกับจางิง ความเชื่อเกี่ยวกับแม่ย่านาง ความเชื่อเกี่ยวกับลวดลายจิตรกรรม อาทิ รูปนกบูหรังซึ่ง รูปนกอินทรี นกเขาเขาะหรือลวดลายที่มีสีสันทดลลายและมีภาพสัตว์ที่น่าเกรงขาม อย่างที่กล่าวมาข้างต้นทำให้ทราบถึงสิ่งที่ค้าจนจิตใจในการใช้ชีวิตของบรรพบุรุษที่เป็นชาวประมงในอดีตว่าการออกเรือเพื่อทำการประมงในแต่ละครั้งต้องอาศัยทั้งความเชื่อที่เกี่ยวกับเทพเจ้า ภูตผีปีศาจและความเชื่อที่เกี่ยวกับธรรมชาติ มีการส่งผ่านมายังรุ่นลูกหลานตามความเชื่อของคนในชุมชน โดยไม่มีการกำหนดว่าสิ่งนั้นถูกหรือผิด เพราะการยึดถือความเชื่อถือเป็นการสร้างขวัญและกำลังใจให้กับชาวประมงเอง จากเรื่องเล่าของช่างเขียนลายเรือท่านหนึ่งที่เคยมีประสบการณ์ในการทำประมงได้เล่าให้ฟังว่า

“...การออกเรือเพื่อหาปลาในแต่ละครั้ง หากแต่พบเจอกับมรสุมคลื่นลมแรงก็มีต่างอะไรกับเสมือนการโดนลงโทษและเป็นสิ่งที่น่ากลัวอย่างยิ่ง ถึงแม้ว่าจะใช้ชีวิตอยู่กับทะเลมาทั้งอายุไข แต่ความกลัวก็ยังมีเคยเลือนลางหายไป...” (Salai, August 7, 2022)

ดังนั้นความเชื่อและวิถีชีวิตของชาวประมงที่สืบทอดกันมาจากบรรพบุรุษที่หล่อเลี้ยงชีวิตของชาวประมงมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เป็นดังรากฐานในการดำรงชีวิตของคนในชุมชน เป็นสิ่งที่คอยยึดเหนี่ยวจิตใจยามที่ออกหาปลาในทะเลเพื่อประกอบอาชีพหาเลี้ยงครอบครัว แต่เนื่องด้วยระยะเวลาที่ผ่านมายาวนานมีสิ่งต่าง ๆ เข้ามาแทรกแซงในเรื่องของความเชื่อ ทำให้ความเชื่อต่าง ๆ ของบรรพบุรุษกลายเป็นเพียงเรื่องเล่าของเด็กยุคใหม่ในปัจจุบัน

เรือกอและกับวิถีชีวิตชาวประมง

เรือกอและสัญลักษณ์อันโด่งดังของเมืองนราธิวาส ซึ่งเป็นเรือที่หล่อเลี้ยงวิถีชีวิตของชาวนราธิวาสตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เป็นดังรากฐานในการดำรงชีวิตของชาวบ้าน เรือกอและทุกลำจะผ่านฝีมือการตัดต่อไม้แต่ละท่อนด้วยมือของนายช่างใหญ่ที่มีการสืบทอดกันมาจากบรรพบุรุษกว่า 40 ปี โดยแต่ละลำจะใช้เวลาถึง 3 - 4 เดือน เพราะมีขั้นตอนการทำหลายขั้นตอน โดยเฉพาะขั้นตอนการลงสีลวดลายนั้นจะต้องใช้ความชำนาญเป็นอย่างมาก เมื่อเรือลำหนึ่งเสร็จสมบูรณ์จะกลายเป็นงานศิลปะที่ถูกสรรค์สร้างขึ้นมาได้อย่างวิจิตรงดงาม

“...ตลอดระยะเวลากว่า 40 ปีที่ทำเรือกอและมาก็เพราะความรักและความชอบจนกระทั่งถึงทุกวันนี้รู้สึกว่าได้กลายเป็นบุคคลที่สืบทอดมรดกอันล้ำค่าของชาติไว้ รู้สึกภาคภูมิใจที่ได้เกิดมาแล้วมีชีวิตที่ผูกติดกับเรือกอและตั้งแต่เด็ก ๆ จะอนุรักษ์และสืบทอดให้ลูกหลาน เพราะการทำเรือกอและนั้นทำยากมาก เนื่องจากต้องอาศัยประสบการณ์และเทคนิคต่าง ๆ ที่สั่งสมจากประสบการณ์...” (Uma, August 8, 2022)

จากความภาคภูมิใจของช่างทำเรือกอและที่บรรจงสร้างด้วยความประณีตละเอียดละไมและด้วยใจที่รักยิ่งก็ได้ส่งวัฒนธรรมทางวัตถุขึ้นสู่ชาวประมงผู้ดำรงด้วยวิถีสร้างสรรค์เจริญทางปัญญา เพื่อการทำมาหาเลี้ยงชีพตน ครอบครัวและพวกพ้อง อย่างชาวประมงท่านหนึ่งที่เล่าให้ฟังด้วยเหตุผลที่ใช้เรือกอและเป็นยานพาหนะในการทำประมง

“...ผมเลือกที่จะใช้เรือกอและก็เพราะว่า เรือกอและมีความทนทานมากกว่าเรือชนิดอื่นที่เป็นเรือประมงพื้นบ้าน อย่างเรือท้ายตัดจะเห็นได้ว่าอายุการใช้งานเต็มที่ได้เพียงแค่ 5 ปี แต่เรือกอและนั้นมียุการใช้งานได้ถึง 7 ปีโดยที่ลวดลายยังคงมีความสวยงามอยู่เช่นเดิม...” (Lamae, August 7, 2022)

เรือกอและมีลักษณะสวยงามด้วยศิลปะพื้นเมืองอันเป็นเอกลักษณ์ของนราธิวาสที่ระบายอยู่บนลำเรืออย่างงดงาม ทั้งนี้กลุ่มชาวประมงในจังหวัดนราธิวาสที่ต้องใช้เรือกอและในการออกทะเลเพื่อหาเลี้ยงชีพทุก ๆ วัน ตั้งแต่เวลา 05.00 น. โดยประมาณ เพื่อออกหาปลาในทะเลจนกระทั่งกลับเข้าฝั่งอีกครั้งเวลา 13.00 - 16.00 น. โดยประมาณ ดังนั้นชาวไทยมุสลิมเริ่มมีการตกแต่งลวดลายจิตรกรรมบนเรือกอและเพราะเนื่องจากชาวไทยมุสลิมในเขตชายแดนภาคใต้ที่มีวัฒนธรรมทางศิลปะมาตั้งแต่บรรพชน ซึ่งแสดงให้เห็นปรากฏในด้านด้านสวยงามด้วยศิลปะพื้นเมืองอันเป็นเอกลักษณ์ของนราธิวาสที่ระบายอยู่บนลำเรืออย่างงดงาม ทั้งนี้ชาวประมงในจังหวัดนราธิวาสยังใช้เรือกอและในการออกทะเลและหาเลี้ยงชีพ และหากเมื่อถึงเทศกาลวันฮารีรายอ หรือวันละศีลอด ชาวไทยมุสลิมจะหยุดออกหาปลา เพื่อร่วมการแข่งขันเรือกอและในกลุ่มชาวประมงเพื่อความสนุกสนานและยังเป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรมไว้ให้คนรุ่นหลังได้ศึกษาและเรียนรู้อีกด้วย

ความสัมพันธ์ความเชื่อกับวิถีชีวิตของชาวประมงผ่านลวดลายจิตรกรรมเรือกอและ

เรือกอและ สัญลักษณ์อันโด่งดังของเมืองนราธิวาส ซึ่งเป็นเรือที่หล่อเลี้ยงวิถีชีวิตของชาวนราธิวาสตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เป็นดังรากฐานในการดำรงชีวิตของชาวบ้าน เรือกอและทุกลำจะผ่านฝีมือการตัดต่อไม้แต่ละท่อนด้วยมือของนายช่างใหญ่ที่มีการสืบทอดกันมาจากบรรพบุรุษกว่า 40 ปี โดยแต่ละลำจะใช้เวลาถึง 3 - 4 เดือน เพราะมีขั้นตอนการทำหลายขั้นตอน โดยเฉพาะขั้นตอนการลงสีลวดลายนั้นจะต้องใช้ความชำนาญเป็นอย่างมาก เมื่อเรือลำหนึ่งเสร็จสมบูรณ์จะกลายเป็นงานศิลปะที่ถูกสรรค์สร้างขึ้นมาได้อย่างวิจิตรงดงาม ดังนั้น ความเชื่อและวิถีชีวิตของชาวประมงที่สืบทอดกันมาจากบรรพบุรุษที่หล่อเลี้ยงวิถีชีวิตของชาวประมงมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เป็นดังรากฐานในการดำรงชีวิตของชาวบ้าน เป็นสิ่งที่คอยยึดเหนี่ยวจิตใจยามที่ออกหาปลาในทะเลเพื่อประกอบอาชีพหาเลี้ยงครอบครัว แต่เนื่องด้วยระยะเวลาที่ผ่านมายาวนานมีสิ่งต่าง ๆ เข้ามาแทรกแซงในเรื่องของความเชื่อ ทำให้ความเชื่อต่าง ๆ ของบรรพบุรุษกลายเป็นเพียงเรื่องเล่าของเด็กยุคใหม่

เมื่อเรื่องราวของบรรพบุรุษในอดีตที่ยังคงยึดถือความเชื่อต่าง ๆ เพื่อเป็นแรงบันดาลใจในการใช้ชีวิต จึงเกิดเป็นความคิดความเข้าใจและการยอมรับนับถือ เชื่อมมั่นในสิ่งที่สามารถพิสูจน์ได้และสิ่งที่ไม่สามารถพิสูจน์ได้ อย่างที่หลายคนอาจเคยได้ยินคำพูดของปู่ ย่า ตา ยาย หรือพ่อแม่ที่เคยสั่งห้ามนั้นห้ามนี้ ด้วยกับเหตุผลที่ดูท่าจะอธิบายได้ยากและไม่มีหลักการใดที่สามารถพิสูจน์ข้อเท็จจริงเหล่านั้นได้ แต่ลูก ๆ หลาน ๆ อย่างเราก็มักจะยอมทำตามถึงแม้ในใจหลายคิดอาจจะคิดคัดค้านหรือเกิดข้อสงสัยกับคำพูดดังกล่าว แต่ก็เพียงทำได้แค่สงสัยซึ่งเป็นสิ่งที่น่าแปลกใจยิ่งนักที่ว่าความเชื่อต่าง ๆ ที่สืบทอดกันมามักจะถูกยึดถือปฏิบัติโดยส่วนใหญ่ อย่างความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชาวประมง อาทิ ความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องราวของแม่น้ำนาง ความเชื่อเกี่ยวกับจางิง หรือแม้กระทั่งความเชื่อเรื่องราวศิลปะในตำนานที่สะท้อนถึงจิตวิญญาณการดำรงชีวิต ทั้งลวดลายและจิตรกรรมที่เป็นสิ่งดลบันดาลให้มีแต่เรื่องราวดี ๆ และเป็นกำลังใจในการดำรงวิถีของชาวประมง

“...เรือกอและนับว่าเป็นภูมิปัญญาหนึ่งของชาวแหลมมลายูที่มีอัตลักษณ์โดดเด่น เรือกอและมีรูปทรงที่เรียวชูหัวกับหางขึ้นเหมือนปลา มีส่วนหัวและมีส่วนท้าย ข้อดี ของเรือกอและก็คือสามารถที่จะฝ่าคลื่นลมได้ ยามมีมรสุมก็สามารถออกหาปลาได้ ซึ่งเป็นความโดดเด่นเฉพาะของเรือกอและ ทำให้เรือกอและมีอยู่อย่างยาวนานจนกระทั่งถึงทุกวันนี้ได้ นอกจากนี้เรือกอและยังมีลวดลายสีสันทันที่แปลกตาไม่เหมือนใคร ซึ่งเป็นอัตลักษณ์หนึ่งของเรือกอและ โดยประกอบไปด้วยลวดลายต่าง ๆ ที่แฝงไปด้วยความเชื่อ ความคิดสร้างสรรค์ ทำให้เราได้นึกถึงบรรพบุรุษ นึกถึงภูมิปัญญาว่าชาวประมงเรือทะเลนั้นสามารถที่จะสร้างสรรค์ลวดลายจนมาถึงทุกวันนี้ได้...” (Chea Wae, 8 August, 2022)

จึงเป็นเรื่องราวที่เกิดขึ้นจากความเชื่อของผู้คนในอดีตสู่วิถีการดำรงชีวิตของคนในปัจจุบันที่ยังคงดำรงชีวิตตามแบบแผนฉบับชาวเลแหลมมลายู วิถีชาวเลหรือชาวประมงแถบแหลมมลายูอาจมีความแตกต่างจากบริบทพื้นที่อื่น ๆ เนื่องด้วยกับชาติพันธุ์ สภาพแวดล้อมและสภาพพื้นที่ที่มีอาณาเขตติดกับประเทศเพื่อนบ้านอย่างมาเลเซีย จึงอาจมีขนบธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรมที่คล้ายคลึงกันในด้านของภาษา อาหาร การแต่งกาย การละเล่น รวมทั้งวิถีการดำรงชีวิต โดยเฉพาะผู้ที่ที่มีอาณาบริเวณติดกับทะเลจะมีอัตลักษณ์ความโดดเด่นที่ไม่เหมือนใครในเรื่องของยานพาหนะที่ใช้ในการประกอบอาชีพของชาวเลแหลมมลายู นั่นก็คือ “เรือกอและ” ที่มีการผสมผสานระหว่างศิลป์ไทย ศิลป์จีน และศิลป์มลายูเข้าด้วยกัน กระทั่งเกิดเป็นลวดลายที่สวยงามและมีความประจักษ์ยิ่ง ลวดลายจิตรกรรมที่มักจะปรากฏให้เห็นตลอดลำเรือ อาทิ ลายไทย ลายมลายู ภาพนกบุหงาซึ่งอภาพมังกร ภาพนกอินทรี ภาพนกปักษี เป็นต้น โดยลวดลายจิตรกรรมต่าง ๆ ที่ปรากฏให้เห็นมักมีความหมายที่ซ่อนอยู่ หรือบางลวดลายจิตรกรรมอาจมีความเชื่อ ตำนาน หรือเรื่องเล่าต่าง ๆ ที่สื่อถึงวิถีการดำรงชีวิตของบรรพบุรุษที่เป็นชาวประมงในอดีต

“...เรือกอและลำใหญ่สามารถที่จะนำพาชีวิตนับสิบคนได้ จากฝั่งสู่ท้องทะเลเพื่อหาปลาหารายได้ นอกจากนี้เรือกอและไม่ใช่แค่เพียงยานพาหนะเลี้ยงปากท้อง แต่เป็นสัญลักษณ์สำคัญที่บอกเล่าถึงวิถีชีวิต และความสมบูรณ์ของท้องทะเลนราธิวาส...” (Salai, August 8, 2022)

ดังนั้นเรือกอและเป็นวัฒนธรรมทางวัตถุชิ้นหนึ่งที่สะท้อนความเชื่อและวิถีชีวิตของชาวประมงแหลมมลายูในอดีต ผ่านเรื่องราวลวดลายจิตรกรรมเรือกอและเสมือนจิตรกรรมหนึ่งที่ทรงคุณค่า ซึ่งสะท้อนภูมิปัญญาและจิตวิญญาณของชาวประมงในจังหวัดนราธิวาส อันก่อให้เกิดความรัก ความร่วมมือและความสามัคคี เป็นสิ่งปลูกจิตสำนึกและทำให้ตระหนักถึงคุณค่า เพื่อช่วยกันอนุรักษ์ รักษา ฟื้นฟูและพัฒนาเรือกอและเพื่อให้อนุชนรุ่นหลังได้รู้จักคุณค่าความสำคัญของเรือกอและต่อวิถีการดำเนินชีวิต และยังคงสืบสานวัฒนธรรมทางวัตถุชิ้นนี้ถึงแม้ว่าเวลาจะเปลี่ยนผ่านไปนานแค่ไหน แต่เรือกอและยังคงชูอัตลักษณ์ความโดดเด่นอยู่คู่ชาวเลแหลมมลายูไทยสืบไป

อภิปรายผลการวิจัย

ความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อและวิถีชีวิตชาวประมงผ่านเรือกอและในจังหวัดนราธิวาส สามารถแบ่งได้เป็น 3 ประเด็น

1) ความเชื่อและวิถีชีวิตของชาวประมงที่สืบทอดกันมาจากรบรรพบุรุษที่หล่อเลี้ยงชีวิตของชาวประมงมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เป็นดังรากฐานในการดำรงชีวิตของคนในชุมชน เป็นสิ่งที่คอยยึดเหนี่ยวจิตใจยามที่ออกหาปลาในทะเลเพื่อประกอบอาชีพหาเลี้ยงครอบครัว แต่เนื่องด้วยระยะเวลาที่ผ่านมายาวนานมีสิ่งต่าง ๆ เข้ามาแทรกแซงในเรื่องของความเชื่อ ทำให้ความเชื่อต่าง ๆ ของบรรพบุรุษกลายเป็นเพียงเรื่องเล่าของเด็ยุคใหม่ในปัจจุบัน สอดคล้องกับ Pongsapich, (1990) ที่กล่าวถึง ความเชื่อ นั้นหมายถึง ความคิด ความเข้าใจและการยอมรับนับถือ การเชื่อมั่นในสิ่งหนึ่งสิ่งใดโดยไม่ต้องมีเหตุผลใดมาสนับสนุนหรือพิสูจน์ ความเชื่อเป็นส่วนหนึ่งของความเป็นมนุษย์ มนุษย์ต่างมีความสัมพันธ์กับความเชื่อ การกระทำสิ่งใดย่อมมีความเชื่อปะปนอยู่เสมอ เพราะความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติย่อมมีอิทธิพลต่อชีวิตมนุษย์ และสอดคล้องกับ Phannarat (2016) ที่กล่าวว่า สังคมมีความเชื่อในสิ่งที่มีอำนาจเหนือมนุษย์ ไม่รูปแบบใดก็รูปแบบหนึ่ง แม้ความเชื่อบางศาสนาก็รวมถึงความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์เช่นกัน ความเชื่อในภูตผีปิศาจเป็นความเชื่อในสิ่งที่มีอำนาจเหนือมนุษย์ ซึ่งเช่นเดียวกับผลการวิจัย ความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับเรือกอและ เช่น ความเชื่อเกี่ยวกับจางิง ความเชื่อเกี่ยวกับแม่ย่านาง ความเชื่อเกี่ยวกับลวดลายจิตรกรรม อาทิ รูปนกบุหงาซึ่งอ รูปนกอินทรี รูปนกปักษี ลายมังกร หรือลวดลายที่มีสีสันฉูดฉาดและมีภาพสัตว์ที่น่าเกรงขาม เป็นต้น ในส่วนของความเชื่อเกี่ยวกับแม่ย่านาง เป็นความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในลักษณะของสัมภเวสี บ้างก็มีลักษณะเป็นผู้หญิงหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มองไม่เห็น มีอิทธิพลต่อความเชื่อด้านจิตใจของชาวประมงพื้นบ้าน ทำหน้าที่คอยปกป้องคุ้มครองเจ้าของเรือ

2) เรือกอและมีลักษณะสวยงามด้วยศิลปะพื้นเมืองอันเป็นเอกลักษณ์ของนราธิวาสที่ระบายอยู่บนลำเรืออย่างงดงาม ทั้งนี้ชาวประมงในจังหวัดนราธิวาสยังใช้เรือกอและในการออกทะเลและหาเลี้ยงชีพ และหากเมื่อถึงเทศกาลวันฮารีรายอ หรือวันละศีลอด ชาวไทยมุสลิมจะหยุดออกหาปลา เพื่อร่วมการแข่งขันเรือกอและในกลุ่มชาวประมงเพื่อความสนุกสนานและยังเป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรมไว้ให้คนรุ่นหลังได้ศึกษาและเรียนรู้อีกด้วย เช่นเดียวกับข้อมูลของ Je So Hoh (2009) ที่ได้อธิบายเกี่ยวกับ เรือกอและกับวิถีชีวิตของชาวประมง ชายฝั่งของชาวประมงที่มีต้นกำเนิดมาจากจังหวัดนราธิวาส และในขณะเดียวกันชุมชนบ้านทอนได้นำเรือมาเขียนลวดลายอันมีการผสมผสานระหว่างศิลปะไทย ศิลปะมลายู และศิลปะจีนเข้าด้วยกัน เป็นลวดลายจิตรกรรมรูปลักษณะของสัตว์ต่าง ๆ ที่มาจากวรรณคดี เรื่องเล่าหรือเรื่องราวจากตำนานพื้นบ้าน เช่น นาค สิงห์หนุมาน กิณรี เงือกและครุฑ เป็นต้น นับได้ว่าเป็นทุนสังคมที่สะท้อนวัฒนธรรมชุมชน ในการพยายามแก้ปัญหาที่ครอบคลุมถึงวิถีชีวิต ความเชื่อ การทำมาหากิน และระบบเศรษฐกิจ (Jeawkok, 2016) บางลวดลายที่มาจากเรื่องเล่าของบรรพบุรุษอย่างลวดลายที่มีความโค้งงอและมีสีสันฉูดฉาด เปรียบดั่งน้ำทะเลที่มีคลื่นลม ส่วนสีสันฉูดฉาดเปรียบดั่งการข่มทะเลหรือเพื่อเป็นการสร้างขวัญและกำลังใจยามออกสู่ทะเล ทั้งนี้เนื่องจากความสวยงามของลวดลายบนเรือจึงสะท้อนอัตลักษณ์ความสง่างามอยู่ตลอดลำเรือกอและยามออกหาปลา นับเป็นความภาคภูมิใจของผู้คนในชุมชนตลอดแนวชายฝั่งทะเลจังหวัดนราธิวาส ทั้งนี้เรือกอและยังเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการประกอบอาชีพของชาวประมงอีกด้วย ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลของ Narathiwat Provincial Office (2003) ที่อธิบายถึงวิถีชีวิตของชาวประมงกับเรือกอและรวมถึงชุมชน ว่าเมื่อถึงเทศกาลวันฮารีรายอหรือวันละศีลอด ชาวไทยมุสลิมจะหยุดออกหาปลาประมาณ 1 - 3 วัน เพื่อร่วมพิธีทางศาสนาและมีการละเล่นมหรสพอย่างสนุกสนานครั้งหนึ่งครั้ง รวมทั้งการจัดให้มีการแข่งเรือกอและในกลุ่มชาวประมงด้วยกัน รวมถึงกำหนดให้มีการแข่งขันเรือกอและด้วยฝีพายและชิงถ้วยพระราชทานทำให้คนรุ่นหลังได้รู้จักคุณค่าความสำคัญของเรือกอและวิถีการดำเนินชีวิต และยังคงสืบสานวัฒนธรรมนี้อยู่

3) ความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อกับวิถีชีวิตของชาวประมง นั้นแสดงภาพได้จากเรือกอและ ที่แสดงถึงการดำรงวิถีชีวิตของชาวประมงที่อยู่กับธรรมชาติ สู่ภาพสะท้อนลวดลายจิตรกรรมอันประจักษ์ตลอดลำเรือที่แผ่ไปด้วยตำนานและความเชื่อผ่านลวดลายจิตรกรรมเรือกอและ เช่นเดียวกับการศึกษาของ Natsupha (1997) ที่กล่าวถึงวัฒนธรรมทางศิลปะมาตั้งแต่บรรพชน ซึ่งแสดงให้เห็นปรากฏในด้านสวยงามด้วยศิลปะพื้นเมืองอันเป็นเอกลักษณ์ของนราธิวาสที่ระบายอยู่บนลำเรืออย่างงดงาม ขณะที่ Rakprayoon (2002) ได้กล่าวถึงเรือกอและว่าไม่ได้เป็นเพียงแค่เรือหาปลา เป็นความสัมพันธ์ที่มีรากฐานจากการปรับตัวของมนุษย์กับสภาพแวดล้อมจากการสังสรรค์ประสพการณ์ของคนหลายชั่วอายุ ซึ่งสิ่งเหล่านี้เรียกว่าวัฒนธรรมมักจะแฝงตัวอยู่ในกระบวนการดำรงชีวิตของมนุษย์ ซึ่งสัมพันธ์กับการศึกษาวิถีชีวิตชุมชนของ Supap (1998) ที่ได้สรุปว่าวิถีชีวิตของแต่ละชุมชนแต่ละสังคมจึงถูกกำหนดให้เกิดความแตกต่างกันด้วยวัฒนธรรมของสังคมนั้น ๆ ดังความสัมพันธ์ของเรือกอและเมื่อเรื่องราวความเชื่อจากบรรพบุรุษสู่สิ่งที่ก่อให้เกิดขวัญและกำลังใจในการทำงาน เรือกอและจึงเป็นวัฒนธรรมทางวัตถุชิ้นหนึ่งที่สะท้อนความเชื่อและวิถีชีวิตของชาวประมงแหลมมลายูในอดีต ผ่านเรื่องราวลวดลายจิตรกรรมเรือกอและเสมือนจิตรกรรมหนึ่งที่ทรงคุณค่า จากการผสมผสานตั้งแต่เรื่องราวทางวัฒนธรรม การปะทะสรรค์ทางวัฒนธรรมบริเวณแหลมมลายูของคนหลากหลายชนชาติของไทย จีน มาเลเซีย อินโดนีเซีย จึงเป็นพื้นที่แห่งความงดงามที่นาภาคภูมิใจของคนในจังหวัดนราธิวาส ซึ่งสามารถสะท้อนภูมิปัญญาและจิตวิญญาณของชาวประมงในจังหวัดนราธิวาส อันก่อให้เกิดความรัก ความร่วมมือและความสามัคคี เป็นสิ่งปลูกจิตสำนึกและทำให้ตระหนักถึงคุณค่า เพื่อช่วยกันอนุรักษ์ รักษา พัฒนาเรือกอและเพื่อให้คนรุ่นหลังได้รู้จักคุณค่าความสำคัญของเรือกอและต่อวิถีการดำเนินชีวิต และยังคงสืบสานวัฒนธรรมทางวัตถุชิ้นนี้ถึงแม้ว่าเวลาจะเปลี่ยนผ่านไปนานแค่ไหน แต่เรือกอและยังคงชูอัตลักษณ์ความโดดเด่นอยู่คู่ชาวเลแหลมมลายูไทยสืบไป

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

บทความ ลวดลายเรือโกและ: วิถีชีวิตและความเชื่อของชาวประมง ในจังหวัดนราธิวาส เป็นการอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อของบรรพบุรุษผ่านลวดลายสีบนที่สวยงามที่นำมาเขียนเป็นลายเรือโกและมีความสัมพันธ์กับการดำเนินชีวิตของชาวประมงในการใช้เรือโกและเป็นยานพาหนะประกอบอาชีพ รวมถึงการจัดกิจกรรมเพื่อความสนุกสนาน ลวดลายจิตรกรรมที่แฝงไปด้วยตำนานและความเชื่อของเรือโกและเป็นสัญลักษณ์อธิบายถึงอดีตของจังหวัดนราธิวาส ที่เป็นพื้นที่แห่งการปะทะสังสรรค์ทางวัฒนธรรม สะท้อนการดำรงวิถีชีวิตของชาวประมงที่อยู่กับธรรมชาติ เป็นอัตลักษณ์ความงามที่อยู่คู่แหลมมลายูไทย

จากผลการศึกษาข้างต้นพบข้อจำกัดในการวิจัยในประเด็นพื้นที่ ที่ผู้ศึกษาได้ดำเนินการเพียง 2 พื้นที่ คือ ชุมชนบ้านทอน ตำบลโคกเคียน และชุมชนบาละฮิล ตำบลบางนาค และกลุ่มสายช่างทำเรือโกและ ช่างเขียนลายเรือโกและ ที่สูงอายุ รวมถึงการถ่ายทอดความรู้ให้คนรุ่นใหม่และคนที่สนใจ จึงมีข้อเสนอให้ศึกษาในพื้นที่อื่นๆเพิ่มเติม รวมถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรเร่งดำเนินการถอดองค์ความรู้และเก็บบันทึกไว้ เพื่อให้ผู้ที่สนใจจะศึกษา เพื่อสืบทอดและสืบสานวัฒนธรรมทางวัตถุชิ้นนี้ให้คงอยู่สืบไป รวมถึงสามารถสร้างงานและรายได้ให้กับชุมชน รวมถึงการศึกษาวิจัยต่อเนื่องในพื้นที่อื่นๆ ที่ใช้เรือโกและ และนำปรากฏการณ์มาเปรียบเทียบกับเพื่อสร้างองค์ความรู้ที่หลากหลายมุมมอง

References

- Chea Wae, H. (2022, 8 August). Ko Lae Boat's painter. Interview.
- Chewo, M. (2022, 7 August). Ko Lae Boat's builder. Interview.
- Comin, S. (1996). *Belief*. Retrieved on 28 May 2023, from http://www.stou.ac.th/Offices/rdec/udon/upload/socities9_10.html#a1
- Je So Hoh, J. (2009). *Appearance of Pattani locality* (Master's Degree Thesis of Thai Art Program). Silpakorn University.
- Jeawkok, J., Dhammasaccakarn, W., Laeheem, K., & Sangkaratd, U. (2016). Participatory development model for the community welfare by fishermen on the andaman coast. *Journal of Social Development*, 2(17), 21-35. <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/jsd/article/view/100906>
- Jenkins, R. (2004). *Social identity*. New York: Routledge.
- Jemae, T. (2022, 7 August). Fishermen who own the Ko Lae Boat. Interview.
- Khantikul, P. (2009). *A Study of community life at Pracharabuetham temple, Dusit District, Bangkok* (Research report). Bangkok: Suan Sunandha Rajabhat University.
- Lamae, A. (2022, 7 August). Ko Lae Boat's painter. Interview.
- Narathiwat Provincial Office (2003). *History of Kor Lae boats*. Narathiwat: Narathiwat Provincial Office.
- Natsupha, C. (1997). *Thai culture and the social change movement*. Bangkok: Chulalongkorn University Press.
- Niyomrat, R. (2011). *Research report on Thai Benjarong pattern identity*. Bangkok: Suan Sunandha Rajabhat University.
- Office of the National Cultural Commission. (1997). *Cultural speech of cultural experts*. Bangkok: Teachers Council Ladprao Printing House.

- Phannarat, N. (2016). Constructing meaning about “Mae Yanang” of local fishermen in Songkhla Province. *Academic Journal of Thonburi University*, 10(23), 35-39.
- Piromkaew, S. (2001). *“Social Organization” Humans and Society*. Bangkok: Thammasat University.
- Pongsapich, A. (1990). *Culture, Religion and Ethnicity: An Anthropological Analysis of Thai Society*. Bangkok: Chulalongkorn University.
- Rakprayoon, T. (2002). *The dissemination of Japanese youth culture through media in Thailand*. Bangkok: Chulalongkorn University.
- Romratanaphan, W. (2005). *Social capital*. Bangkok: Learning Project for Happy Community.
- Salai, A. (2022, 8 August). Fishermen who own the Ko Lae Boat. Interview.
- Salai, H. (2022, 7 August). Fishermen who own the Ko Lae Boat. Interview.
- Srisatjang, S. (1990). *Social integration. - Thai Buddhist culture and Thai Muslims Appeared in playing casting in Kantang District, Trang Province* (Master's Degree Thesis). Srinakharinwirot University, Songkhla.
- Supap, S. (1998). *Thai society and Thai culture, family values, religion, traditions*. Bangkok: Thai Wattana Panich.
- Trakulwaranon, P. (2009). *Social capital and civil society: From theory to methodology*. Bangkok: Sanya Thammasak Institute for Democracy Thammasat University.
- Uma, A. (2022, 7 August). Ko Lae Boat’s builder. Interview.
- Uma, M. (2022, 8 August). Ko Lae Boat’s builder. Interview.